

VSKS-tieto

Viipurin arkkitehtien jäljillä teoksen Viipurin arkkitehdit
pohjalta

Netta Böök

VSKS-tieto-sarjassa julkaistaan Viipuria ja sen lähialueita käsittelevää yleistä tietokirjallisuutta. Sarjan taittopohjat on rahoitettu Suomen tiedekustantajien liiton tuella vuonna 2023. Liiton toimintaa rahoitetaan tekijänoikeusjärjestö Kopiosto ry:n keräämillä tiedejulkaisujen käyttökorvauksilla ja nimellisillä jäsenmaksuilla.

Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura on tieteellinen seura, jonka tarkoituksena on lisätä tietoa Viipurin ja sen lähialueiden historiasta. Seura on perustettu vuonna 1845.

VSKS-tieto 12

Viipurin arkkitehtien jäljillä teoksen Viipurin arkkitehdit pohjalta

Netta Böök, arkkitehti, TkT

VSKS, Helsinki 2026. 18 sivua.

ISSN 2984-5378.

Viipurin arkkitehtien jäljillä teoksen Viipurin arkkitehdit pohjalta

On tunnettua, että arkkitehdin ammatti on sosiaalisesti periytyvä ja että monella suomalaisella arkkitehdillä on arkkitehti-isä tai -äiti taikka molemmat. On myös tavallista, että ainakin toisella arkkitehdin vanhemmista on muu akateeminen tai ylemmän asteen tutkinto, esimerkiksi opettajan, insinöörin, lääkärin tai juristin. Jos näissä ammateissa menestymiseen etsii yhteisiä taipumuksia tai kykyjä, sellaisiksi voi nähdä esimerkiksi luovuuden, ongelmanratkaisutaidot ja ehkäpä jonkinlaisen halun parantaa maailmaa. Vanhemmilta voi periä myös toimintatapojen malleja.¹

Suomessa ei arkkitehdin ammatin sosiaalinen periytyminen kuitenkaan ole ajassa kovin kauas taaksepäin ulottuva ilmiö, kuten tämäkin artikkeli osoittaa, eikä sitä liene myöskään tarkemmin tutkittu.² Ennen 1870-lukua Suomessa ei toisaalta oikeastaan ollut yksityisiä arkkitehtitoimistoja, joissa arkkitehdin työ olisi voinut olla seuraavan sukupolven havainnoitavissa ja ehkä omaksuttavissa.

¹ Koulutuksen sosiaalisesta periytymisestä ks. esim. Keski-Petäjä, Miina & Witting, Mika 2016. "Vanhempien koulutus vaikuttaa lasten valintoihin". *Tieto ja trendit* 2/2016 (julkaistu 10.5.2016), <https://stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2016/vanhempien-koulutus-vaikuttaa-lasten-valintoihin1700-luku> (viitattu 15.8.2026).

² Suomen Arkkitehtiliiton SAFAn erityisasiantuntijan Pia Selroosin sähköposti Netta Böökille 15.8.2026.

Arkkitehdin ammatin jatkuminen sukupolvelta toiselle näyttääkin tulleen tavalliseksi vasta 1900-luvun puolella. Näkyikö ilmiö Viipurin arkkitehdeissa?

Viipurin arkkitehteja Otto-Iivari Meurmanin kesähuvilalla Johanneksessa vuonna 1936. Vasemmalla seisoo Meurman, portailla istuvat Ernst Nordström, Georg Fraser, Juhani Viiste ja Jalmari Lankinen, jonka takana hattupäinen Väinö Keinänen. Lappeenrannan museot. Kuva-arkisto. Juha Lankisen kokoelma. Valokuva: Sigurd Schultz.

Ajatus tästä artikkelista syntyi 50 vuotta sitten julkaistusta teoksesta *Viipurin arkkitehdit*, josta on muodostunut eräänlainen Viipurin arkkitehtuuritiedon klassikko. Se on poikkeuksellinen lähde, sillä se esittelee kaikki tekijänsä Otto-Iivari Meurmanin selville saamat Viipurissa toimineet arkkitehdit sekä heidän tuotantoaan aina 1700-luvun loppupuolelta vuoteen 1944 asti. Tämä tekee teoksesta tiettävästi ainoan Suomeen koskaan kuulunutta kaupunkia koskevan selvityksen siitä, keitä arkkitehteja jossakin tietyssä kaupungissa tietyllä ajanjaksolla on toiminut ja mitä he ovat sinne suunnitelleet. Meurmanin teos ei silti kata aivan koko Viipurissa vaikuttanutta arkkitehtikuntaa, jonka

kartoittaminen muodostaisikin oman tutkimuksensa.³ Täydennykseksi tuon tässä artikkelissa esiin joitain teoksen ulkopuolelle jääneitä Viipurin arkkitehteja.

Uteliaisuuttani herätti, mitä Meurmanin teos kertoo Viipurin arkkitehtien taustoista: mistä he maantieteellisesti ja sosiaalisesti tarkasteltuina olivat kotoisin ja missä he olivat hankkineet arkkitehdin ammattitaitonsa. Entä miten naisarkkitehdit olivat edustettuina Viipurissa, jossa tarkasteluajanjaksolla asui ja vaikutti Meurmanin listauksen mukaan 45 arkkitehtia? Osin Meurman vastaa näihin kysymyksiin itse, sillä toimittuaan vuodet 1917–1937 Viipurin asemakaava-arkkitehtina hänellä oli vahva omakohtainen tuntuma kaupunkiin. Jatkankin tässä artikkelissa *Viipurin arkkitehtien* jalanjäljissä, ammentaen täydentävää tietoa uusista lähteistä. Samalla seuraan arkkitehdin profession kehitystä Viipurissa Katariina II:n ajasta vuoteen 1944.

Aluksi on kuitenkin luotava kehykset sille arkkitehtuurille, jota Viipuriin 1700-luvun lopulta vuoteen 1944 rakennettiin.

Arkkitehdit Venäjän keisarikunnan aikaan

Suomessa Suuren Pohjan sodan kurittamalle Viipurille alettiin muovata uusia kasvoja Katariina Suuren hallintokaudella 1762–1796. Saksalaissyntyinen keisarinna paitsi uudisti Venäjän hallintoa, halusi myös rakentaa valtakuntaansa arkkitehtonisesti mallikelpoisia kaupunkeja. Edustavan arkkitehtuurin aikaansaamiseksi nimitettiin kuvernementinarkkitehdit, jotka ohjeistivat ja valvoivat kuvernementtinsa rakennustoimintaa. Kun Viipurin kuvernementista muodostettiin käskynhaltijakunta vuonna 1784, sille nimitettiin oma kuvernementinarkkitehtinsa, joka sai johdettavakseen niin sanotun kameraalihovin rakennustoimiston.⁴ Ensimmäisenä virassa aloitti Jakob Friedrich Rampau (1756–1785).

Rampausta tiedetään, että hän oli vänrikki, mikä johdattaa kysymykseen siitä, millaisin eväin kuvernementinarkkitehdiksi saattoi päästä. Edelläkävijää Ranskaa lukuun ottamatta akateemista arkkitehtuurin opetusta oltiin Euroopassa vasta kehittämässä. Venäjällä ja Ruotsissa se järjestettiin aluksi Ranskan mallin mukaan osana taideakatemioiden opetusta, Venäjällä 1750-luvun loppupuolella, Ruotsissa vuonna 1773. Rampau oli kuitenkin saanut

³ Ainakaan pelkästään kaupungin rakennustoimistossa tai yksityisissä arkkitehtitoimistoissa työskennelleitä arkkitehteja *Viipurin arkkitehdit* ei yleensä noteeraa.

⁴ Ijäs, Ulla 2015. *Talo, kartano ja puutarha. Kauppahuoneen omistaja Marie Hackman ja hänen kulutusvalintansa varhaismodernissa Viipurissa*. Turun yliopiston julkaisuja. Annales Universitatis Turkuensis. Sarja C osa 402. Scripta Lingua Fennica Edita. Turun yliopisto, 100.

oppinsa sotilasurallaan, aloittamalla arkkitehdin oppipoikana Pääpoliisissa ilmeisesti Pietarissa.⁵ Hänen vaikutuksensa kuvernementinarkkitehtina jäi tosin olemattomaksi, sillä hän menehtyi pian nimityksensä jälkeen. Seuraajaksi nimitettiin Rampaun alainen, Johann Brockmann (1741–1812), joka oli työskennellyt kameraalihovin rakennustoimistossa "konemestarina" vuodesta 1784.⁶ Samassa rakennustoimistossa kokemusta hankki ensin myös Viipurin viimeinen kuvernementinarkkitehti Johan Henrik Stråhlman (1755–1827) – mekaanikkona.⁷

Ennen akateemisen arkkitehtuurikoulutuksen kehittymistä arkkitehti-nimitys ei ollut sidottu koulutukseen, kuten nykyään. Esimerkiksi intendentinkonttorissa Helsingissä saattoi 1820-luvulta alkaen kehittyä arkkitehdiksi mestari–oppipoika-asetelmassa Carl Ludwig Engelin alaisuudessa. Sitä vastoin on epäselvää, millaisia olivat edellä mainittujen konemestarin ja mekaanikon koulutukset ja sisältyikö niihin arkkitehtuurin kursseja. Joka tapauksessa Brockmannilla ja Stråhlmanilla on täytynyt olla tai työssään kehittyä jonkinlaista pätevyyttä suunnittelevan ja rakennustöitä valvovan arkkitehdin tehtäviin. Meurman arveleekin, että Venäjän valtion rakennustoimistoissa saattoi ehkä 1700-luvun lopulla saada jonkinlaista arkkitehdin tehtävissä hyödyllistä teknillistä koulutusta.⁸

Arkkitehteina toimittiin myös sotilaallisen koulutuksen pohjalta, sisältyihän ajan upseerikoulutukseen muun muassa linnoitussuunnittelua, sekä muurarimestaripohjalta. Esimerkiksi Turun ensimmäisenä kaupunginarkkitehtina vaikutti saksalainen muurarimestari Samuel Berner ja hänen seuraajanaan saksalaissyntyinen, Tukholmassa pätevöitynyt muurarimestari C. F. Schröder. Toisaalta rakennusten suunnittelu ei ollut erityisen monimutkaista. Tekniikka oli yksinkertaista, koska rakennukset joko salvottiin hirsistä tai muurattiin tiilistä eikä talotekniikkaa lämmitysuuneja lukuun ottamatta juuri ollut. Arkkitehdin työssä lieneekin ollut tärkeintä hallita tyylit ja ornamenttiikka. Lisäksi 1700-luvun lopun ja 1800-luvun alun vallitseva arkkitehtuurityyli, uusklassismi, oli muotokieleltään selkeää. Viipurissa avuksi tuli vielä vuonna 1797 Suomalaisen kuvernementin kartasto, jossa esitellyt,

⁵ Княжицкая, Т. В. & Фролов, В. А. 2001. *Краеведческие записки. Исследования и материалы*. Выпуск восьмой. Санкт-Петербург: Акрополь, 247.

⁶ Meurman, Otto-livari 1976. *Viipurin arkkitehdit*. Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran toimitte 20. Helsinki: Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura, 20; "Johann Christian Brockmann", Gedbas, Verein für Computergenealogie, <https://www.gedbas.genealogy.net/person/show/1449008773> (viitattu 15.8.2026).

⁷ Meurman 1976, 12–13, 24.

⁸ Meurman 1976, 18.

klassistiset mallijulkisivut oli tarkoitettu tontinomistajille vähimmäisvaatimukseksi rakennusten katujulkisivujen suunnittelussa.

Viipurin tärkeimpiä monumentteja piirsivät Katariina Suuren ajalla kuitenkin kuvernementinarkkitehteja etevämmät ammatillaiset. Kuvaavaa on, että Johann Brockmannin laatimat piirustukset saksalais-ruotsalaisen seurakunnan Pietari-Paavalin kirkoksi (1799) eivät Pietarissa kelvanneet, vaan niitä paranteli keisarinnan pietarilainen hoviarkkitehti ja Pietarin taideakatemian professori Georg Veldten (Juri Felten). Veldten oli opiskellut arkkitehtuuria ja rakennustekniikkaa Tübingenin yliopistossa Saksassa, mistä sukukin oli kotoisin, ja työskennellyt Pietarissa maan eturivin arkkitehteihin kuuluneen italialaisen Bartolomeo Rastrellin piirtäjänä. Vallin alueen uutta Paraatikenttää juhlisti jo 1787 valmistunut venäläinen Preobraženskin eli Kristuksen Kirkastumisen kirkko, jonka suunnitteli taiteellisesti monilahjainen ja arkkitehtina itseoppinut aatelismies Nikolai Lvov, aikansa venäläisen arkkitehtuurin merkittävä uudistaja.⁹

Mitä tulee Viipurin kuvernementinarkkitehtien syntyperään, Rampaun taustoista ei ole tietoa, vaikka nimeä voinee pitää saksalaisena. Tallinnasta Viipuriin siirtynyt Brockmann oli erään lähteen mukaan puuseppä-keittiömestarin poika Güstrowista Mecklenburg-Schwerinistä,¹⁰ kun taas Lappeessa syntynyt Stråhlman oli kultasepän poika vanhaa, lyypekkiläisperäistä viipurilaissukua.¹¹ Viipurin kolmesta kuvernementinarkkitehdista oli siis ainakin kaksi saksalaista syntyperää ja käsityöläisten lapsia.

Viipurin arkkitehdit suuriruhtinaskunnan aikaan

Kun Viipuri liitettiin osaksi Suomen suuriruhtinaskuntaa vuonna 1812, kuvernementinarkkitehdin virka lakkasi. Yleisesti suuriruhtinaskunnan ylimmäksi "rakennusvirastoksi" tuli nyt intendentinkonttori, joka toimi ensin Turussa, sitten Helsingissä. Se oli myös ensimmäinen paikka, jossa Suomessa saattoi oppia arkkitehdin ammatin. Intendentinkonttorin sijasta Viipurin rakentamista näyttää kuitenkin ohjanneen puolustukseen liittyneistä rakenteista

⁹ Knapas, Rainer 2019. "Viipurin julkiset rakennukset 1700-luvun lopulla". Teoksessa *Kuvaukset, mielikuvat, identiteetit – Viipurin kulttuurihistoriaa 1710–1840*. Toim. Piia Einonen & Antti Räihä. Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran toimituksia 20. Helsinki: Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura, 156; "Georg Friedrich von Veldten". *RusArtNet*-verkkosivusto, <https://www.rusartnet.com/biographies/russian-architects/18th-century/georg-friedrich-von-veldten> (viitattu 15.8.2026).

¹⁰ "Johann Christian Brockmann", Verein für Computergenealogie, <https://www.gedbas.genealogy.net/person/show/1449008773> (viitattu 15.8.2026).

¹¹ Meurman 1976, 24.

vastanneen venäläisen insinöörikomennuskunnan ohella kaupungin oma suunnittelijakunta.

Kaupunginarkkitehdiksi nimitettiin Johan Henrik Stråhlman, jonka töistä kiinnostavimpana Meurman pitää karttaa Linnoituksen kaupunginosasta vuonna 1820.¹² Kun tehtävään ei Stråhlmanin kuoltua ilmaantunut päteviä hakijoita, kaupunginarkkitehtina toimi vuosikausia leipuri, joka toki oli sentään myös raatimies. Vuonna 1843 toimeen keksittiin pyytää saksalaistaustainen pietarilainen Carl Leszig, jonka koulutustaustaa ei tunneta. Meurman kuitenkin arvailee Leszigin hankkineen arkkitehtuuriosaamista Tarton yliopistossa, missä oli vuodesta 1835 alkaen rakennustaiteen professuuri, vaikka yliopisto ei valmistanutkaan arkkitehteiksi. Ihmeellisesti säilynyt esimerkki Leszigin suunnittelemista rakennuksista on hirsirunkoinen Pehr Ursinin talo (1840) Podgornaja- ja Storoževaja Bašnja -kadun eli Kirkko- ja Vahtitorninkadun kulmassa.¹³

Omalaatuinen oli myös seuraavan kaupunginarkkitehdin urapolku. Vuonna 1851 virkaa haki ja sen sai helsinkiläissyntyinen ratsuväen luutnantti Viktor Bosin (1805–1862), joka oli siihen mennessä pääasiassa sotinut, viljellyt Hauholla maata ja perustanut sinne nuuskatehtaan. Yksinkertaisia eväitä arkkitehtina toimimiseen oli Bosinille antanut Haminan kadettikoulu, jossa oppiaineina oli muun muassa arkkitehtuuria, piirustusta ja akvarellimaalausta linnoitustaidon tarpeisiin sovitettuna. Meurman kertoo Bosinin ottaneen tunteja myös perspektiiviopissa.¹⁴ Nyky-Viipurissa Bosinista muistuttaa Hougbergin talo (1856) Kosoi pereulokilla eli Juusteninkatu 3:ssa, missä Viipurin Taiteenystävien piirustuskoulu avasi ovensa 1891.

Kuvernementinarkkitehdin virka syntyi uudessa muodossa vuonna 1848, kun annettiin asetus lääninarkkitehdin nimittämisestä kuhunkin suuriruhtinaskunnan lääniin. Viipurissa virkaan astui ensinnä Wilhelm von Karm (1820–1903), joka oli syntyisin Pernausta (Pärnusta) Liivinmaan kuvernementista. Lähteistämättömien venäläisten *Wikipedia*-sivujen mukaan von Karm opiskeli insinööritutkintonsa jälkeen arkkitehtuuria Moskovan yliopistossa vuoteen 1844 asti, kun taas Meurman mainitsee von Karmin suorittaneen

¹² Meurman 1976, 24–26.

¹³ Ursinin talosta ks. Petrov, Gleb 2025. "Viipurilainen Ursinin talo ja Runebergin säkeet". Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran portaali wiipuri.fi, <https://wiipuri.fi/tarinat/viipurilainen-ursinin-talo-ja-runebergin-sakeet/> (viitattu 18.8.2026).

¹⁴ Meurman 1976, 18, 57; Vesto, Janne. "Uutta tietoa Luopioisten alttaritaulun maalaajasta. Viktor Bosinin (1805–1862) värikäs elämä", <https://www.palkaneenseurakunta.fi/documents/1669989/0/Viktor+Bosin+tiedotuslehteen.pdf/0c991cfa-8351-efcc-44d3-6e920f4540d9?t=1619853719983> (viitattu 15.8.2026).

Moskovassa siviili-insinöörin tutkinnon, johon saattoi sisältyä myös arkkitehtuuriopintoja, täydentäneen arkkitehtuuritietojaan Tarton yliopistossa ja tehneen sitten arkkitehtisuunnittelua Moskovassa. Oli miten oli, tältä pohjalta von Karm vaikuttaa olleen koulutukseltaan aiempia Viipurin arkkitehteja selvästi pätevämpi, ja hän istuikin virassa peräti 36 vuotta. Von Karmin säilyneisiin töihin kuuluu kulmaparvekkeella varustettu kivitalo, jonka konsuli Wahl rakennutti Vesiportinkadulle (Ulitsa Vodnoi Zastavy) vuonna 1850.¹⁵

Yhteenvetona voi todeta, että kaikki edellä mainitut Viipuriin vaikuttaneet arkkitehdit olivat äidinkieleltään saksalaisia, ruotsalaisia tai venäläisiä. Sama päti epäilemättä asiakaskuntaan, sillä 1700-luvun lopulla Viipurin tonteista omistivat valtaosan ruotsin- ja saksankieliset, kaupungin kaakkoisosassa venäjänkieliset.¹⁶ Asukkaista taas oli vuonna 1812 saksankielisiä 12,5 prosenttia, ruotsinkielisiä 14 prosenttia ja venäjänkielisiä 30 prosenttia.¹⁷ Suurin kieliryhmä olivat suomenkieliset, mutta suomenkielisiä arkkitehteja ei tässä vaiheessa ollut sen enempää Viipurissa kuin koko suuriruhtinaskunnassa – eikä suomeksi ollut missään saatavilla arkkitehdin koulutustakaan.

Mistä saatiin arkkitehdin oppi?

Vuosisadan puolivälin jälkeen Viipurin luonne alkoi jälleen voimakkaasti muuttua. Samaan aikaan, joskin eri syistä, muuttui arkkitehtikunta. Viipurin muutos käynnistyi, kun puolustuslaitteina vanhentuneet vallit purettiin ja lääninmaanmittari Berndt Otto Nymalm laati uuden asemakaavan, joka vahvistettiin vuonna 1861. Näin kaupunki pääsi laajenemaan entisten rajojensa ulkopuolelle.

Asemakaavassa kaupunkirakenteen pääakseleiksi tulivat uusi Esplanadin puistovyöhyke ja siihen risteävä valtakatu, Aleksanterinkatu, jonka koillispäähän valmistui vuonna 1870 rautatieasema. Kaupungin liikenneyhteydet niin Pietariin kuin muualle Suomen kohentuivat, ja talouden suotuisa kehitys tuotti resursseja näyttävään rakentamiseen. Samaan aikaan uudet toiminnot ja tarpeet edellyttivät uusia rakennustyyppejä, kuten koulu- ja pankkitaloja, asuin- ja liikerakennuksia sekä varakkaiden kauppiaiden palatseja. Kaava-alueella, missä rakentamista

¹⁵ Meurman 1976, 18; *Wikipedia*, "Карм, Вильгельм Яковлевич фон", https://ru.wikipedia.org/Карм,_Вильгельм_Яковлевич_фон (viitattu 15.8.2026). Vuonna 2026 talossa toimii August Wahl -niminen ravintola.

¹⁶ Einonen, Piia & Härkönen, Antti 2020. "Viipurin väestö 1700–1940". Teoksessa *Viipuri. Historiallinen kaupunkikartasto. Vyborg. Historic Towns Atlas*. AtlasArt, kartta s. 85.

¹⁷ Einonen, Piia 2026. "Kielistä ja kulttuurista 1700-luvun ja 1800-luvun alkupuolen Viipurissa". VSKS-tieto 8. <https://viipuri.fi/app/uploads/2026/08/VSKS-tieto-8.pdf>.

valvoivat maistraatti ja lääninhallitus, rakennuksista oli laadittava ja hyväksyttävä asiallisesti laaditut piirustukset.¹⁸

Viipurin kaupunkikuvan suurten muutosten kynnyksellä koko suuriruhtinaskunnassa toimi vasta muutama ammattimainen arkkitehti, ja moni heistä tuli suuriruhtinaskunnan ulkopuolelta. Turun ja Porin läänissä painottui ruotsalainen vaikutus: 1850-luvulla niin kaupunginarkkitehti, itseoppinut Pehr Johan Gylich, Porin kaupunginarkkitehti C. J. von Heideken, lääninarkkitehti Georg Theodor Chiewitz kuin Turun seudulle muutamia merkittäviä rakennuksia suunnitellut, Ruotsissa asunut arkkitehti C. C. Gjörwell olivat ruotsalaisia.

Viipuriin saatiin silti vuonna 1862 ammatillisesti pätevä kotimainen kaupunginarkkitehti, Johan E. Johansson (k. 1873). *Wiborgs Tidning* kertoo Johanssonin opiskelleen Pietarin taideakatemiassa professori Ludwig Bohnstedtin oppilaana ja suorittaneen akatemian kurssin vuonna 1862.¹⁹ Pietarissa opiskeleminen oli poikkeuksellista, sillä Johanssonin lisäksi akatemiassa pätevöityi diplomiarkkitehdiksi tietävästi vain yksi suomalainen, Albert Mellin, jolla olikin Pietarissa sukulaisia,²⁰ ja yksi viipurinvenäläinen, Ivan Antonov (1887–1967), jota ei *Viipurin arkkitehdeissa* mainita. Sitä vastoin seuraavan kaupunginarkkitehdin Fredrik August Odenwallin (1843–1890) Meurman arvelee hankkineen arkkitehdin koulutuksensa ehkä Itävallassa tai Saksassa.²¹

Ainakin kielisyys varmasti myötävaikuttivat siihen, että ruotsin- ja saksankielisissä maissa toimineet yliopistot ja akatemit houkuttivat Pietaria enemmän. Eduard Dippell (1855–1912) kouluttautui ylioppilaaksi ja mahdollisesti myös arkkitehdiksi Saksassa, Emil Gustafsson (1869–1903) täydensi koulutustaan Dresdenin polyteknikumissa.²² Toisin kuin akatemioiden taidepainotteisessa arkkitehtikoulutuksessa, saksalaisessa polyteknillisessä opistomallissa arkkitehdit opiskelivat yhdessä insinöörien kanssa ja keskeistä oli oppia teorian ja tyylien ohella rakentamisen käytäntöä ja tekniikkaa.

Vaikka suomalaisarkkitehtien täydennyskoulutuspaikkoina merkittävimpiä olivat Saksa ja Wien, arkkitehdin ammattiin kouluttautumiseen Ruotsi oli luontevampi paikka. Sieltä Viipurin arkkitehdeista hakivat oppia niin Ivar Aminoff (1843–1926) kuin Jac. Ahrenberg (1847–1914), jotka seurasivat von

¹⁸ Meurman 1976, 14.

¹⁹ Meurman 1976, 60; *Wiborgs Tidning* Nro 121, 15.10.1875, 2. Bohnstedt oli Saksassa kouluttautunut pietarinsaksalainen arkkitehti.

²⁰ Keinänen, Timo 2010. "Suomalaiset arkkitehdit keisarillisessa Pietarissa". *Rakennustaiteen seuran jäsentiedote* 3/2010, 20.

²¹ Meurman 1976, 18, 64.

²² Meurman 1976, 122.

Karmia lääninarkkitehdin virassa. He opiskelivat usean muun suomalaisen tapaan Tukholman Kuninkaallisessa taideakatemiassa, joskin Aminoff kävi ensin kadettikoulua ja valmistui lopulta siviili-insinööriksi Helsingin teknillisestä realikoulusta. Aminoffkaan ei siis nykymerkityksessä ollut arkkitehti vaan arkkitehtuuria opiskellut insinööri. Viipurin lääninarkkitehdiksi hän päätyi Ahrenbergin lyhyen kauden jälkeen 1887, toimittuaan ensin muun muassa asemapäällikkönä ja Yleisten rakennusten ylihallituksen ylimääräisenä arkkitehtina.²³

Edellä mainitun kaupunginarkkitehti Odenwallin tuotannon olemassa olevista rippeistä on mielestäni viehättävin hänen kauppias Sergejefille suunnittelemansa siro uusrokokoopalatsi (1882) nykyisellä Prospekt Leninalla. Se, että virassa ollut arkkitehti laati nyt runsain määrin piirustuksia yksityisillekin tilaajille, kertoo muutoksesta virka-arkkitehtien työnkuvassa. Meurman huomauttaa, että 1800-luvun puolivälin jälkeen sekä läänin- että kaupunginarkkitehdit ottivat toimeksiantoja myös yksityisiltä, kun aiemmin Viipurissa toimineet arkkitehdit olivat olleet virkamiehiä eikä yksityispraktiikkoja ollut.²⁴ Helsingissä ensimmäisen yksityisen suunnittelutoimiston perusti arkkitehti Theodor Höijer kollegojensa F. A. Sjöströmin, Theodor Deckerin ja Axel Loenbomin kanssa vasta vuonna 1872, Viipurissa Dippell 1880-luvulla.

Toinenkin muutos oli tulossa: vuosisadan lopulla nähtiin Suomessa koulutettujen arkkitehtien esiinmarssi. Tämän teki mahdolliseksi se, että Helsingin teknillisen realikoulun seuraaja, polyteknillinen koulu muutettiin 1870-luvulla Polyteknilliseksi opistoksi, jossa saattoi kouluttautua diplomiarkkitehdiksi eli akateemisen koulutuksen saaneeksi arkkitehdiksi, vieläpä kotimaisten ammattilaisten johdolla. Sieltä valmistui muiden muassa Brynolf Blomkvist (1855–1921), joka nimitettiin Viipurin kaupunginarkkitehdiksi 1887, samana vuonna kuin Aminoff lääninarkkitehdiksi.²⁵ Myös Aminoffia vuonna 1915 seurannut lääninarkkitehti Allan Schulman (1863–1937) oli käynyt Polyteknillisen opiston. Kaupungin ja sen rakennusten suunnittelu oli siis nyt venäläistä sotilas- ja kirkkoarkkitehtuuria lukuun ottamatta kotimaisissa käsissä.

Ammattikunnan koostumukseen vaikutti pian myös se, että 1860-luvulla Suomen kieli sai suuriruhtinaskunnassa virallisen aseman ja hiipi rakennusalan opetukseen ruotsin rinnalle niin akateemiseen kuin rakennusmestarikoulutukseen. Tämä johti siihen, että 1800-luvun lopulta alkaen arkkitehtikuntaan astui äidinkieleltään suomenkielisiä arkkitehteja, Viipurissa

²³ Meurman 1976, 36.

²⁴ Meurman 1976, 16.

²⁵ Meurman 1976, 68–69.

kuitenkin myöhemmin kuin esimerkiksi Helsingissä. Viipurissa toimi kyllä jo 1800-luvun puolella arkkitehti Leander Ikonen (1860–1918), jonka oletan olleen suomenkielinen, mutta suomenkielisten osuus kaupungin arkkitehtikunnassa kasvoi voimakkaasti vasta 1910-luvulta alkaen. Ensimmäinen suomenkielinen kaupunginarkkitehti oli Paavo Uotila (1881–1964), joka astui virkaan 1912, ja vuonna 1932 palkattiin ensimmäinen suomenkielinen lääninarkkitehti, Heikki Lankinen (1898–1948).

Ammattikunnan suomalaistuminen tapahtui nopeasti, sillä *Viipurin arkkitehtien* pohjalta voi tulkita, että kaupungissa vuonna 1935 toimineista arkkitehdeista kahdeksan oli äidinkieleltään ruotsalaisia ja 14 suomalaisia tai suomalaistuneita.²⁶ Vaikka kokonaiskuvaksi jää, että kaikista Meurmanin esittelemistä Viipurin arkkitehdeista äidinkieleltään suomalaisia oli ehkä vain 17, voidaan 1910-luvulta alkanut suomenkielisten vyöry nähdä sekä osoituksena arkkitehdin ammatin "demokratisoitumisesta" että tuloksena Suomen kielipolitiikasta. Lisäksi arkkitehtikoulutuksen status oli kohonnut, kun se oli vuonna 1908 kohotettu yliopistotasoiseksi järjestämällä Helsingin Polyteknillinen opisto Teknilliseksi korkeakouluksi TKK:ksi. Sieltä tulivat myös kaupungin ensimmäiset asemakaava-arkkitehdit Otto-Iivari Meurman (1890–1994) ja Olavi Laisaari (1907–1982), kun Viipuriin perustettiin asemakaava-arkkitehdin virka vuonna 1917 kaavoittajan tarpeen käytyä kaupungin alueen kasvaessa ilmeiseksi.

Millaisesta kodista tultiin?

Muiden tietojen ohella *Viipurin arkkitehdeissa* kerrotaan esiteltyjen arkkitehtien isän ammatti, sikäli kuin Meurman on saanut sen selville. Äidit mainitaan lähes yksinomaan puolisoina, eikä useimmilla ammattia liene ollutkaan. Silti jo tieto isien ammasteista avaa näkymän arkkitehdin ammatin sosiaaliseen periytyvyyteen ja luokkaloikkaan.

Huomiota kiinnittää se, että vuosina 1805–1882 syntyneiden joukossa selkeimmin erottuva ryhmä ovat pojat, joiden isällä oli armeijan hierarkiassa korkea tai korkeahko asema. Näitä olivat esimerkiksi Bosin, von Karm, Aminoff ja Schulman. Isän korkean aseman lisäksi hänen koulutuksellaan näyttää olleen merkitystä myöhemminkin. Tietynlaisen sivistyneisyyden ja sosiaalisen vastuun hengen saattaisi kuvitella kuuluneen konsuleiden, valtioneuvosten,

²⁶ Kyseiset arkkitehdit olivat syntyneet vuosina 1878–1909. Otto Vartiovaara suomensi sukunimensä Weckman vuonna 1906, Juhani Vikstedt (1890–1949) otti vuonna 1930 käyttöön sukunimen Viiste.

ruukinpatruunan, rovastien, lääkärien, rehtorien ja varmaankin myös vaivaistalon johtajan kotiin. Axel Gyldénin (1879–1916) isä puolestaan oli lääninagronomi ja isänisä maanmittaushallituksen ylijohtaja sekä valtioneuvos. Näissä piireissä melkoinen poikkeus oli Emil Gustafsson: hän tuli merimiehen perheestä.

Selvä muutos arkkitehtien kotitaustoissa näkyi kuitenkin vasta seuraavassa Viipurin arkkitehtien sukupolvessa: noin joka kuudennen vuosina 1879–1909 syntyneen isä työskenteli rakennus- tai teknisellä alalla. Uno Ullbergin (1879–1944) isä oli Viipurissa tunnettu maalarimestari ja isänisä oli pitänyt yksityistä piirustuskoulua. Myös Ernst Adolf Nordströmin (1893–1972) isä toimi Viipurissa maalarimestarina. Väinö Keinäsen (1879–1948) isä Sigfrid Keinänen työskenteli piirustuksenopettajana ja taidemaalarina, isänisä kirvesmiehenä. Väinö Löyskä (1898–1978) ja Toivo Löyskä (1903–1975) olivat rakennusmestarin poikia, Jalmari Lankinen (1894–1970) muurarin poika, ja kahdella oli insinööri-isä. Merkityksetöntä ammatinvalinnan kannalta ei liene ollut kasvaminen taiteen tai taideteollisuudenkaan vaikutuspiirissä, missä varttuivat kultaaajan poika Ragnar Ypyä (1900–1980) ja taidekauppiaan poika Henno Kamppuri (1909–1980). Mutta nyt Viipurin arkkitehdeiksi ponnistettiin myös opettajien, poliisitarkastajan, kruununvoudin, vaununtarkastajan, metsänhoitajan, maanviljelijöiden, ajurin ja postinkuljettajan perheistä. Tämä leveä kirjo kertoo sääty-yhteiskunnan vähittäisestä murtumisesta ja uusista, sosiaalisesta taustasta vähemmän riippuvaisista elämässä etenemisen mahdollisuuksista. Samalla ajanjaksolla nousivat esiin myös ensimmäiset naisarkkitehdit.

Mikä oli naisarkkitehtien rooli?

Yhtenä juonteena Meurmanin teoksesta voi louhia esiin sen, miten olemattoman vähän Viipurissa toimi naisarkkitehteja. Vaikka Suomi kuului edelläkävijämaihin naisten kouluttamisessa arkkitehdiksi – polyteknilliseen opistoon hyväksyttiin naisia jo 1880-luvulla – kirjassa esitellyistä 45 arkkitehdista naisia on vain kaksi: tamperelaissyntyinen diplomi-insinöörin tytär Tuulikki Suonivaara-Löyskä, joka oli kirjoittanut ylioppilaaksi Viipurissa, ja iisalmelainen vaununtarkastajan tytär Martta Martikainen-Ypyä (1904–1992), joka asettui kaupunkiin 1936 miehensä Ragnar Ypyn saatua sieltä kaupunginarkkitehdin viran. Lisäksi Meurman paljastaa asemakaava-arkkitehti Olavi Laisaarta esitellessään, että tämän ensimmäinen vaimo Elsa tai Elsi Laisaari, o.s. Thesleff (1909–1991) oli arkkitehti. Muutamista yhdessä tehdyistä harjoitustöistä

päätellen he olivat olleet TKK:ssa opiskelutovereita.²⁷ Suonivaara oli valmistunut TKK:sta 1920-luvulla, samoin kuin 17 muuta naisarkkitehtia, Martikainen ja Laisaari 1930-luvulla, jolloin naisia valmistui arkkitehdiksi 46.²⁸

Vasta itsenäistynyt Suomi tarvitsi naisten työpanoksen, mutta valikoiden. Naisia palkattiin jo 1920-luvulla puolustusvoimain rakennustoimistoon, samoin kuin Viipuriin kaupungin asemakaavaosastolle. Vaikka Viipurin kaavoitus ja sen taustalla olevat ideat pannaan usein Meurmanin nimiin, hän ei siis piirrellyt tulevaisuuden Viipuria yksin. Asemakaavatyöhön osallistuivat hänen alaisuudessaan ainakin arkkitehdit Agda Aspelin ja Elli Ruuth,²⁹ joiden nimet puuttuvat Meurmanin kirjasta, sekä arkkitehti Elsi Borg, joka suunnitteli sittemmin arkkitehti Olavi Sahlbomin kanssa puolustusvoimain rakennuskonttorissa Viipurin sotilassairaalan (1932). Arkkitehdin työ ja äitiys olivat vaikea yhdistelmä, ja naisarkkitehtien työtä haittasi 1920-luvulle saakka myös se, että naimisissa olevat naiset saivat vasta 1922 oikeuden sitoutua työsuhteeseen itsenäisesti eli ilman miehensä lupaa ja 1929 oikeuden hallita omaisuuttaan. Kuinka ollakaan, Aspelin, Borg ja Ruuth olivatkin lapsettomia, ja vain Borg oli naimisissa.

Naisarkkitehdit perustivat silti ani harvoin omaa toimistoa. Suonivaara-Löyskällä ja Martikainen-Ypyällä oli yhteinen toimisto arkkitehtipuolison kanssa, ja suunnitelmat syntyivät usein puolisoiden yhteistyönä. Laisaaret suunnittelivat yhdessä ainakin Mallaskatu 9:n seitsenkerroksisen asuintalon (1939).³⁰ Arkkitehtivaimojen työpanos on helposti jäänyt miehen varjoon, semminkin kun ajan tapana oli usein merkitä työt miehen nimiin. Ypyöiden tuotantoa tutkinut Leena Makkonen on kuitenkin selvittänyt, että jopa useat Ragnar Ypyän kaupunginarkkitehdin virkatyönä laatimat piirustukset, kuten suunnitelma Viipurin konserttitalosta, syntyivät itse asiassa pariskunnan yhteisenä ponnistuksena.³¹ Lisäksi vuonna 1939 valmistunut seitsenkerroksinen As. Oy

²⁷ Meurman 1976, 109, 111; Arkkitehtuurin mittauspiirustukset 1868–2016, arkkitehtuurin laitos, Aalto-yliopisto.

²⁸ Mäkinen, Anne 2000. *Suomen valkoinen sotilasarkkitehtuuri 1926–1939*. Väitöskirja. Bibliotheca historica. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 75–76.

²⁹ Niemi, Marjaana & Semi, Jussi 2020. "Suunniteltu ja eletty kaupunki – Viipurin kaupunkitila 1800-luvun puolivälistä 1930-luvulle" / "A Town Planned and Lived in – Urban Space in Vyborg from the mid-1800s to the 1930s". Teoksessa *Viipuri – Historiallinen kaupunkikartasto / Vyborg – Historic Towns Atlas. Scandinavian Atlas of Historic Towns*. New Series, No 3. Toim. Kimmo Katajala & al. Espoo: AtlasArt, 120. Suonivaara-Löyskä työskenteli asemakaavaosaston toimistoarkkitehtina jatkosodan aikana, jolloin osastoa johti Olavi Laisaari. Meurman 1976, 170–171.

³⁰ Meurman 1976, 111.

³¹ Makkonen, Leena 1998. *Martta ja Ragnar Ypyä*. Abakus 1. Toim. Timo Tuomi & Eija Rauske. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo, 16.

Kullervonkatu 9 (Ulitsa Kutuzova 9) – oikeastaan Ypyöiden ainoa säilynyt rakennus Viipurissa – on Ragnar Ypyän kertoman mukaan Martikainen-Ypyän työ.³²

Mistä oltiin syntyisin?

Oma kysymyksensä on se, mistä Viipurin arkkitehdit olivat kotoisin. 1700-luvun lopulla ja 1800-luvun alussa oli tavallista, että virka-arkkitehdeiksi nimitettiin pätevien paikallisten puutteessa ”ulkomaalaisia”. Turun ensimmäiset kaupunginarkkitehdit olivat saksalaisia, ja intendentinkonttoria johti ensin Turussa Ruotsissa koulutettu italialaissyntyinen arkkitehti Charles Bassi, uudessa pääkaupungissa Helsingissä vuosina 1824–1840 saksalainen arkkitehti Carl Ludwig Engel ja hänen kuoltuaan arkkitehti Ernst Bernhard Lohrmann, saksalainen hänkin. 1860-luvulle saakka myös Viipurin arkkitehdit vaikuttavat Stråhlmania lukuun ottamatta tulleen muilta maantieteellisiltä alueilta.

Mutta kun koulutusta tuli tarjolle, viipurilaisista ainakin 11 opiskeli arkkitehdiksi ja palasi vähintään muutamaksi vuodeksi töihin synnyinkaupunkiinsa.³³ Tunnetuimpia ovat kaupungin ensimmäinen viipurilaissyntyinen arkkitehti Jac. Ahrenberg sekä ikätoverit Axel Gylden ja Uno Ullberg, joilla oli kolmisen vuotta yhteinen toimistokin. Viipuria harrastavat tunnistavat myös Eduard Dippellin, Fredrik Thesleffin (1859–1913) sekä Väinö Löyskän ja Toivo Löyskän nimet, kun taas vähemmän tunnettuja, varmaankin omissa nimissään olevan tuotannon niukkuuden vuoksi, ovat Emil Gustafsson, Edoard Mielck, Ernst Adolf Nordström ja Fredrik Thesleffin veljenpoika Thom Thesleff (1895–1961).³⁴ Heidän lisäksi kaupungissa toimi ainakin kolme viipurilaista arkkitehtia: Ivan Antonov eli Juhani Antonoff, jonka Jalmari Lankinen pestasi toimistoonsa 1930-luvulla, sekä Viipurin maalaiskunnan puolella syntyneet Jouko Ylihannu (1912–1987)³⁵ ja Elsa Laisaari.

³² Professori Ragnar Ypyän ja arkkitehti Martta Ypyän haastattelu 7.2.1972, haastattelijana Raija-Liisa Heinonen. Rakennustaiteen seuran haastatteluja. Arkkitehtuuri- ja designmuseo.

³³ Viipurissa syntyneistä mutta muualla toimineista arkkitehdeista Georg Jägerroos (1901–1956) oli tiettävästi harjoittelijana Ullbergilla Viipurissa. Menestyneenä telinevoimistelijana ja olympiavoittajana tunnettu Einari Teräsvirta (1914–1995) teki arkkitehdinuransa Helsingissä.

³⁴ Gustafsson piirsi rakennuksia yhteistyössä Allan Schulmanin kanssa, Nordström Löyskän veljesten kanssa.

³⁵ Ylihannu työskenteli 1938–1940 ja 1942 Viipurin kaupungin rakennuskonttorissa. Hautajärvi, Harri 2014. *Autiotuvista lomakaupunkeihin. Lapin matkailun arkkitehtuurihistoria*. Aalto-yliopiston julkaisusarja Doctoral Disserations 31/2014. Aalto-yliopisto, 389, viite 16.

Viipurissa vaikutti myös arkkitehteja, joilla oli kaupunkiin muita perhesiteitä. Ne korostuvat esimerkiksi hauholaisen Allan Schulmanin tapauksessa. Schulmanin täti oli edellä mainitun Bosinin leski – Schulmanin isänisä oli näet toiminut Bosinin holhoajana tämän jäätyä kymmenvuotiaana orvoksi ja antanut tälle myöhemmin tyttärensä käden. Allan Schulman taas solmi 1903 avioliiton Jac. Ahrenbergin viipurilaisen veljentyttären kanssa.³⁶ Tässä valossa ei ole hämmästyttävää, että jo ennen virka-arkkitehdin uraa Schulman suunnitteli Viipuriin lukuisia rakennuksia, kuten kansallisromanttisen Häkli, Lallukka & Co:n talon (1905).

Toisenlaisena esimerkkinä voi mainita turkulaisen Odenwallin, joka tuli 1860-luvulla Viipurin seudulle Liimatan kartanoon kotiopettajaksi. Kartanoa isännöi valtioneuvos Fredrik Wilhelm Thesleff, edellä mainitun Fredrik Thesleffin isä. Meurman ounastelee, syntyikö Odenwallille ehkä juuri tästä oleskelusta pysyvä side Viipuriin.³⁷ Eräät muualla syntyneet Viipurin arkkitehdit olivat puolestaan käyneet koulunsa Viipurissa. Heihin kuului Käkisalmissa syntynyt Juhani Viiste (vuoteen 1930 Vikstedt), joka teki arkkitehdiksi valmistuttuaan koulukaupungissaan uraa niin yksityispraktiikassa kuin 1924–1929 apulaislääninarkkitehtina. Viisteeseen Viipurin vanha rakennusperintö jätti lähtemättömän jäljen, ja hän vaikutti yhdessä Ullbergin ja Meurmanin kanssa keskeisesti tämän kulttuuripaiteen tunnetuksi tekemiseen ja suojeluun. Tunnetuin Viiste lieneekin jatkosodan aikaan 1943 julkaisemastaan, klassikoksi muodostuneesta kirjastaan *Viihtyisä vanha Wiipuri*. Sukuyhteys Viipuriin oli myös antrealaisella Jalmary Lankisella (1894–1970), sillä hänen äitinsä oli syntyisin Viipurin maalaiskunnasta.³⁸ Osa muualta kotoisin olleista Viipurin arkkitehdeista päätyi näin kaupunkiin kouluvuosinaan, osa aiempien suku- tai ammatillisten yhteyksien kautta.

³⁶ Meurman 1976, 56; "Maj. Otto Wilhelm Schulman". [geni.com](https://www.geni.com/people/Otto-Vilhelm-Schulman/6000000000037379938), <https://www.geni.com/people/Otto-Vilhelm-Schulman/6000000000037379938> (viitattu 15.8.2026).

³⁷ Meurman 1976, 64.

³⁸ "Sofia Tili". *Karjala-tietokanta KATIHA*, Viipurin maaseurakunta, syntyneiden ja kastettujen luettelot, sidos 867, 106, <https://katiha.kansallisarkisto.fi/henkilotieto.php?keyId=0627S18670038675> (viitattu 15.8.2026).

Päätelmiä Viipurin arkkitehdeista

Taidehistorioitsija Ritva Wäreen arvion mukaan Suomessa oli vuonna 1900 noin 90 arkkitehtia ja vuonna 1910 kaksinkertainen määrä,³⁹ kun taas Meurmanin teoksen perusteella voi arvioida, että vuonna 1900 Viipurissa toimi vajaat kymmenen arkkitehtia ja vuonna 1910 ehkä tusinan verran. On lisäksi huomattava, että venäläisen kirkon ja Venäjän armeijan arkkitehtuurista vastasi venäläinen suunnittelijakunta. Se, että Viipuriin muodostui Suomen oloihin nähden laaja arkkitehtikunta, perustui epäilemättä sille, että kasvava ja taloudellisesti menestyvä kaupunki tarjosi monipuolisia suunnittelutehtäviä työväenasunnoista komeisiin asuinpalatseihin, liiketaloista tehdas- ja varastorakennuksiin, uimarannoista asemakaavoitukseen. Töitä riitti niin virkamiesarkkitehdeille kuin yksityisille arkkitehtitoimistoille.

Tunnusomaista Viipurille oli, että sen ensimmäiset arkkitehdit tulivat lähinnä Pietarin ja Baltian suunnalta ja että heillä oli usein saksalaista sukutaustaa. Saksalainen, tarkkaan ottaen baltiansaksalainen oli myös Viipurin ensimmäinen lääninarkkitehti von Karm, joka palkattiin tehtävään 1800-luvun puolimaissa. Vertailun vuoksi todettakoon, että Kuopion lääninarkkitehdiksi vuonna 1850 nimitetty Carl Ziegler oli sveitsiläistaustainen vapaa taiteilija, joka oli aiemmin toiminut arkkitehtina "Apanage-Contoïressa" (po. *apanage-comptoir*) Orjolissa Venäjällä.⁴⁰ Muualla suuriruhtinaskunnassa taas korostuivat suhteet Ruotsin suuntaan ja ensimmäisiksi lääninarkkitehdeiksi nimitettiin Uttamaata lukuun ottamatta ruotsalaisia arkkitehteja.⁴¹

Arkkitehtien monikansallisuus haihtui niin Viipurissa kuin muualla Suomessa 1800-luvun mittaan, erityisesti 1870-luvulta alkaen. Vallien purkamisen jälkeen Viipurin arkkitehteina oli käytännössä yksinomaan paljasjalkaisia Suomen suuriruhtinaskunnan ja myöhemmin itsenäisen Suomen asukkaita, joista merkittävä osa oli syntynyt tai ainakin käynyt koulunsa Viipurissa. Viipurilaisuus auttoi kiistatta erityisen sosiaalisen verkoston

³⁹ Wäre, Ritva 1992. "Arkkitehdit ja Suomen Arkkitehtiklubi viime vuosisadan vaihteessa". Teoksessa *Arkkitehdin työ*. Toim. Pekka Korvenmaa. Helsinki: Rakennustieto Oy, 54.

⁴⁰ Tiedot Ziegleristä: *Finlands Allmänna Tidning* Nro 42, 19.2.1850, 1. *Wikipedian* tieto, että Ziegler oli sveitsiläistaustainen ja pietarilaisen arkkitehdin ja akateemikon Karl Karlovitš Zieglerin isä, tuntuu luotettavalta. *Wikipedia*, Циглер фон Шафгаузен, Карл Карлович, https://ru.wikipedia.org/wiki/Циглер_фон_Шафгаузен,_Карл_Карлович (viitattu 15.8.2026). Termillä *apanage-comptoir* viitattiin virastoon, joka hallinnoi keisarikunnan perheen Venäjällä omistamia apanaasialueita ja kiinteistöjä.

⁴¹ Turun ja Porin lääniin nimitettiin Georg Theodor Chiewitz, Hämeen lääniin Carl Albert Edelfelt, Oulun ja Kajaanin lääniin Johan Oldenburg ja Vaasan lääniin Carl Axel Setterberg. Uudenmaan ensimmäinen lääninarkkitehti Jean Wik oli syntynyt Suomessa ja saanut oppinsa intendentinkonttorissa Helsingissä.

luomisessa ja tuotti mahdollisuuksia vaikuttaa kaupungin arkkitehtoniseen ja kaavalliseen kehitykseen eri kanavia pitkin. Tässä kunnostautui erityisesti Uno Ullberg, joka vaikutti kaupungin kehitykseen merkittävästi niin oman praktiikkansa ja yhdistysten kuin kaupunginhallinnon ja viimein kaupunginarkkitehdin viran kautta.

Voi myös todeta, että Viipurin arkkitehdit tulivat hyvin monenlaisista taustoista. Korkeakouluopintoihin suuntautumisen näkökulmasta ei 1800-luvun loppupuolella syntyneiden keskuudessa isän asema tai koulutus näytäkään olleen erityisen määräävänä tekijänä. Tästä eräs osoitus on Viipurin mielestäni merkittävin naisarkkitehti, Martta Martikainen-Ypyä, jonka päävastuulla olivat Viipurin-vuosina Ypyöiden oman praktiikan työt.⁴² Suurin luokkaloikka lienee silti tapahtunut merimiehen pojan Gustafssonin kohdalla.

Viipurissa arkkitehtikunnan kotimaistuminen heijastui pyrkimyksenä kytkeä Viipuria arkkitehtuurin keinoin ruotsalaiseen ja suomalaiseen kulttuuripiiriin. Ilmeisimmin Ruotsin suurvalta-ajan arkkitehtuurista ammensivat kaupungin ensimmäinen viipurilainen arkkitehti Jac. Ahrenberg ja toinen viipurilainen Uno Ullberg, joka olikin ruotsalaista sukua. Ullberg tosin pyrki vaalimaan myös Katariina Suuren ajan rakennusperintöä. Arkkitehtikunnan suomenkielistyminen puolestaan näkyi jo 1890-luvulla syntyneessä sukupolvesta, johon kuuluivat esimerkiksi Jalmari Lankinen, Väinö Löyskä ja Otto-Iivari Meurman. 1900-luvun ensi vuosikymmenellä syntyneiden joukossa suomenkieliset olivat jo ylivoimaisena enemmistönä.

Myös kehittyvän kotimaisen koulutuksen tulokset näkyivät Viipurissa selkeästi. Meurmanin esittelemistä 45 arkkitehdista peräti 31 oli opiskellut ammattiin Helsingissä, joko teknillisessä realikoulussa, polyteknillisessä opistossa tai Teknillisessä korkeakoulussa. Muutamat opiskelivat alaa ulkomailla, ja hekin pääosin aikana, jolloin Suomessa ei arkkitehtikoulutusta ollut tarjolla muuten kuin intendentinkonttorin leivissä. Yksi valmistui Pietarin taideakatemiasta, kaksi haki oppia Tukholman kuninkaallisesta taideakatemiasta, ja yksi opiskeli Tukholman teknillisessä korkeakoulussa. Muutama kouluttautui Saksassa, ja jokunen suoritti arkkitehtuurin kursseja Tarton yliopistossa. Näin Viipurin arkkitehtuuriin, joka sai Katariina Suuren kaudella hienostuneen klassistisista ilmettä, välittyi jatkuvasti tuoreita kansainvälisiä vaikutteita, joita tietysti välittivät myös monet arkkitehtuurijulkaisut.

⁴² Makkonen 1998, 13.

Muutaman arkkitehdin koulutuksesta Meurman ei tiennyt kertoa mitään, eikä kaikista löytynyt tietoa vielääkään. Epäselväksi jää esimerkiksi Bruno Gerhard Sohlbergin (1862–1923) tie yksityisarkkitehdiksi, sillä hänen tiedetään käyneen vain Turun teknillisen realikoulun. Avittiko uraa Viipurissa ehkä hänen menestynyt isoveljensä Seth Sohlberg, jonka toimeksiannosta hän suunnitteli muutaman rakennuksen "Seth Sohlbergin korttelina" tunnettuun Linnoituksen kortteliin Viipurissa?⁴³ Voi myös kysyä, millaiset eväät työ koskenperkuulaitoksessa ja rakennusmestarina Saimaan kanavalla mahtoi antaa Anders Sandellille (1820–1880) arkkitehtina toimimiseen.⁴⁴

Entä miltä näyttää arkkitehdin ammatin sosiaalinen periytyvyys Viipurin arkkitehtien kautta tarkasteluna? Kevyen, osin sukututkimuksen yhteisöpalveluissa Internetissä tekemäni selvitystyön perusteella voi vastata, että Viipurin arkkitehtien perheissä ammatti todellakin usein periytyi muodossa tai toisessa seuraavalle sukupolvelle. Toivo Löyskän pojasta Ristosta, Ypyöiden pojista Juhanista ja Pentistä sekä Heikki Lankisen pojasta Kalevista sukeutui diplomiarkkitehteja. Schulmanin poika Tauno Veli Christer ja Meurmanin tytär Elli ja opiskelivat ainakin jonkin aikaa TKK:lla, kun taas Meurmanin toinen tytär Eva jatkoi arkkitehdin tutkintoon saakka ja naikin arkkitehdin, Jaakko Paatelan. Monia tyttäriä veti sisustussuunnittelu: Ullbergin tytär Thuja sekä Ypyöiden tyttäret Helena ja Marjatta toimivat sisustusarkkitehteina, Thuja ja Marjatta vanhempiensakin hankkeissa, ja Helena hankki lisäksi arkkitehdin pätevyyden. Rakentamisen kentälle päätyivät myös Axel Gyldeénin poika Per Olof, joka toimi rakennusmestarina, ja Jalmari Lankisen poika Juha, joka valmistui rakennusarkkitehdiksi ja omisti elämänsä menetetyn kotikaupungin arkkitehtuurin asialle.

Voi siis sanoa, että sen lisäksi, että noin joka neljäs Viipurin arkkitehti oli syntyperäinen viipurilainen, noin joka neljännen Viipurin arkkitehdin lapsista yksi tai useampi suuntautui rakennusosalalle. Selvää vetoa oli myös taidealoille, kuten säveltäjiksi, kirjailijoiksi ja kuvataiteilijoiksi, sekä konservatiivisemmin yhteiskunnallisesti arvostettuihin ammatteihin lääkärin tai diplomi-insinöörin tehtäviin. Näyttää myös siltä, että arkkitehdin ammatti ei ole sosiaalisesti periytynyt seuraavalle sukupolvelle virkamiesarkkitehtien perheissä vaan yksityistä toimistojäsenien tai sellaisissa työskennelleiden arkkitehtien perheissä. Tyhjentävän selvityksen saaminen arkkitehdin ammatin periytymisen

⁴³ Meurman 1976, 167; Bruno Gerhard Sohlberg, geni.com, <https://www.geni.com/people/Bruno-Gerhard-Sohlberg/6000000056325050881> (viitattu 15.8.2026).

⁴⁴ Meurman 1976, 165.

kysymykseen edellyttäisi kuitenkin tarkempaa Viipurin arkkitehtien lasten ammattiuran jäljittämistä.